

SIRLI RANGLARDAGI MILLIY MEROS

Bekmuratov Nursultan Erbay o'g'li,
QDU Arxeologiya mutaxassisligi 2 bosqich magistranti
O'zbekiston davlat sanat va madaniyat instituti Nukus filiali.
Teatr sanati fakulteti dekan orinbosari

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19606363>

Annotatsiya. Mazkur maqolada milliy madaniy merosning rangtasvir, etnografiya va arxeologiya bilan bog'liq jihatlari kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Muzeylarning merosni saqlashdagi o'rni, rassomlar ijodidagi etnografik motivlar, O'zbekistonda tasviriy san'at tadqiqotlari, rangtasvir asarlarini saqlash va raqamlashtirish istiqbollari hamda arxeologik yodgorliklardagi mifologik va ramziy obrazlar ilmiy jihatdan yoritiladi.

Keywords: national heritage, museum, painting, ethnography, archeology, murals, digitization.

Annotation. This article analyzes the aspects of national cultural heritage related to painting, ethnography and archeology based on a comprehensive approach. The role of museums in preserving heritage, ethnographic motifs in the work of artists, research on fine arts in Uzbekistan, prospects for the preservation and digitization of paintings, and mythological and symbolic images in archaeological monuments are scientifically covered.

Kalit so'zlar: milliy meros, muzey, rangtasvir, etnografiya, arxeologiya, devoriy rasmlar, raqamlashtirish.

Kirish. Milliy madaniy meros har bir xalqning tarixiy xotirasi va ma'naviy o'zligining ifodasidir. Ranglar, naqshlar va tasviriy ifodalar orqali ajdodlarimiz dunyoqarashi, e'tiqodi hamda turmush tarzi aks etgan. Shu bois milliy merosni o'rganish va saqlash bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir.

Milliy madaniy meroslarni saqlashda muzeylarning o'rni. Muzeylar tarixiy va badiiy boyliklarni asrab-avaylash, ilmiy o'rganish va keng jamoatchilikka taqdim etishda muhim institut hisoblanadi. Muzey fondlarida saqlanayotgan rangtasvir asarlari, amaliy bezak buyumlari va arxeologik topilmalar milliy xotirani tiklashga xizmat qiladi. Muzeylar nafaqat saqlash, balki restavratsiya, ilmiy tavsiflash va ekspozitsion talqin jarayonlarini ham amalga oshiradi. Milliy merosni ranglar orqali tadqiq etish madaniyatshunoslik, san'atshunoslik va arxeologiya fanlari kesishgan nuqtada shakllanadigan murakkab ilmiy jarayondir. Rang insoniyat tafakkurida qadimdan ramziy mazmun kasb etgan bo'lib, u ijtimoiy tuzum, diniy e'tiqod va estetik qarashlar bilan bevosita bog'liq holda rivojlangan. Shu bois milliy merosdagi rang tizimi tarixiy qatlamlarning uzviy davomiyligini ko'rsatadi. [1, B.45-47]

Arxeologik topilmalar rang madaniyatining qadimiy ildizlarga ega ekanini tasdiqlaydi. Masalan, Varaxsha saroy majmuasidan topilgan devoriy rasmlar ranglarning mifologik mazmunini ochib beradi. Ushbu tasvirlarda qizil va jigarrang tuslar hukmdorlik qudratini, ko'k va yashil ranglar esa tabiat kuchlari va kosmik

uyg'unlikni anglatgan. Rang tanlovi kompozitsiyaning mazmuniy markazini belgilashda asosiy vosita bo'lgan. [3, B.203-205]

Shuningdek, Toprak-Kala yodgorligidan topilgan bezak fragmentlari qadimgi Xorazm san'atida ranglar ijtimoiy maqom va marosimiy vazifani ifodalaganini ko'rsatadi. Ranglar orqali hukmdorlar va oddiy xalq tasvirlari o'rtasida semantik farq yaratilgan. Bu esa rangning vizual estetikadan tashqari ijtimoiy kod sifatida xizmat qilganini anglatadi. [3, B.215-217]

Nazariy jihatdan ranglar semiotik belgi sifatida talqin qilinadi. Rang — bu axborot tashuvchi vizual belgidir. U o'zida madaniy konnotatsiya va kollektiv xotirani mujassamlashtiradi. Milliy bezak san'atida, xususan, kashtachilik va kulolchilik namunalarda rang kombinatsiyalari muayyan ma'noni anglatgan. Masalan, kontrast ranglar qarama-qarshi kuchlar uyg'unligini, uyg'un pastel ranglar esa tinchlik va barqarorlikni ifodalagan.

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, milliy rang merosini o'rganish identitet masalalari bilan ham bog'liq. Ranglar milliy o'zlikni anglash jarayonida ramziy marker vazifasini bajaradi. Shu sababli rangtasvir asarlarini ilmiy restavratsiya qilish, ularning asl rang qatlamlarini saqlab qolish va raqamlashtirish jarayoni madaniy xavfsizlikning muhim qismi sifatida qaralmoqda. Rassomlar ijodidagi etnografik mavzudagi asarlar talqini [2, B.112-115]

O'zbek rassomlari ijodida xalq turmushi, urf-odatlar, milliy liboslar va marosimlar muhim mavzu bo'lib kelgan. Rangtasvir asarlarida milliy bezaklar, gilam naqshlari, me'moriy elementlar va marosim sahnalari tasvirlanadi. Bunday asarlar etnografik manba sifatida ham qadrlanadi, chunki ular tarixiy davr ruhini va xalqning estetik qarashlarini ifodalaydi.

O'zbekistonda tasviriy san'at tadqiqotlari. Mustaqillik yillarida tasviriy san'at sohasida ilmiy tadqiqotlar faollashdi. San'atshunoslik yo'nalishida monografiyalar, kataloglar va ilmiy maqolalar yaratildi. Tadqiqotlarda milliylik va zamonaviylik uyg'unligi, rang ramziyati hamda kompozitsion yechimlar tahlil qilinmoqda. Bu izlanishlar milliy san'at maktabining shakllanishiga xizmat qilmoqda.

Rangtasvir asarlarini saqlash va raqamlashtirish istiqbollari. Bugungi kunda san'at asarlarini saqlashda zamonaviy texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Iqlim nazorati, restavratsiya usullari hamda raqamlashtirish jarayonlari asarlarning uzoq muddat saqlanishini ta'minlaydi. Raqamli arxivlar yaratish orqali nodir asarlarni keng auditoriyaga taqdim etish va ilmiy tadqiqotlar uchun ochiq manba shakllantirish imkoniyati yuzaga kelmoqda.

Etnografik tadqiqotlarda urf-odatlar va bezaklarning o'rni. Milliy bezaklar va ramziy naqshlar xalqning dunyoqarashi bilan chambarchas bog'liq. Naqshlardagi geometrik va o'simliksimon elementlar muayyan ma'noni anglatadi. Etnografik tadqiqotlarda ushbu bezaklar ijtimoiy munosabatlar, e'tiqodiy qarashlar va estetik tamoyillarni o'rganishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

Arxeologik yodgorliklardagi devoriy rasmlarda mifologik va ramziy obrazlar. Arxeologik qazilmalar natijasida topilgan devoriy rasmlar qadimgi

ajdodlarimizning mifologik tasavvurlarini aks ettiradi. Ushbu tasvirlarda quyosh, hayvonlar, afsonaviy mavjudotlar va marosim sahnalari uchraydi. Ramziy obrazlar orqali yaxshilik va yomonlik, hayot va o‘lim, hosildorlik va tabiat kuchlari ifodalangan. Milliy meros har bir xalqning tarixiy xotirasi, ma’naviy qadriyatlar va estetik dunyoqarashini ifodalaydi. Ranglar bu merosda nafaqat vizual bezak, balki ramziy va madaniy ma’noga ega element sifatida namoyon bo‘ladi. Sirli ranglar orqali ajdodlarimiz o‘z hayotiy tajribasi, e’tiqodi va tabiat bilan bog‘liqligini ifodalagan. Masalan, qadimgi devoriy rasmlarda yashil rang hayotiy uyg‘unlik va hosildorlikni, qizil rang esa irodani, kuch-quvvatni ramziy qiladi.

Rassomlar ijodida esa etnografik motivlar ranglar bilan jonlanadi. Milliy liboslar, marosimlar, gilam naqshlari va arxitektura elementlari rangli tasvirlarda tarixiy kontekst bilan uyg‘unlashadi. Bu asarlar nafaqat san’at namunasi, balki xalqning turmush tarzi, urf-odatlar va estetik qarashlarini o‘rganishda muhim manba hisoblanadi. Qadimgi arxeologik yodgorliklarda uchraydigan devoriy tasvirlar ranglarning ramziy ma’nosini yaqqol ko‘rsatadi. Masalan, Afrosiyob devoriy rasmlarida uchraydigan kompozitsiyalar hukmdorlik qudrati, marosimlar va xalqaro aloqalarni aks ettiradi. Bu tasvirlar bugungi kunda Afrosiyob hududida topilgan arxeologik yodgorliklar tarkibiga kiradi. Ulardagi rang uyg‘unligi nafaqat estetik vazifani, balki ijtimoiy va siyosiy ma’noni ham ifodalagan. [2, B.112-115]

Shuningdek, milliy miniatyura san’ati namunalari ham ranglar orqali chuqur ramziy mazmun kasb etadi. Xususan, Kamoliddin Behzod ijodida rang va kompozitsiya uyg‘unligi orqali inson ruhiyati, voqea dinamikasi va tarixiy muhit ifodalangan. Miniaturalarda ko‘k rang osmon va ma’naviy poklikni, oltinrang esa ilohiylik va ulug‘vorlikni anglatgan.

Muzeylar milliy rangtasvir merosini asrab-avaylashda muhim o‘rin tutadi. Jumladan, O‘zbekiston davlat san’at muzeyi fondlarida saqlanayotgan asarlar milliy rang madaniyatining rivojlanish bosqichlarini o‘rganish imkonini beradi. Zamonaviy restavratsiya va raqamlashtirish texnologiyalari esa ushbu asarlarning uzoq muddat saqlanishini ta’minlab, ilmiy tadqiqotlar uchun keng imkoniyat yaratmoqda. [1, B.45-47]

Milliy bezak san’atida ham ranglarning ma’naviy mazmuni muhimdir. Gilam naqshlari, kashtachilik va kulolchilik buyumlarida qo‘llanilgan ranglar tabiat, hosildorlik, himoya va baraka timsoli sifatida talqin etilgan. Bu bezaklar etnografik tadqiqotlarda xalqning turmush tarzi va estetik idealini o‘rganishda muhim dalil vazifasini bajaradi.

Zamonaviy texnologiyalar esa rangtasvir asarlarini saqlash va raqamlashtirish imkonini beradi. Raqamli arxivlar orqali nodir asarlar keng auditoriyaga taqdim etiladi, ilmiy tadqiqotlar uchun qulaylik yaratiladi. Shu bilan birga, muzeylar sirli ranglardagi milliy merosni asrab-avaylashda, restavratsiya va ekspozitsiya jarayonlarida markaziy rol o‘ynaydi. Arxeologik yodgorliklarda topilgan devoriy rasmlardagi mifologik va ramziy obrazlar ham ranglar orqali ma’no kasb etadi. Quyosh, hayvonlar va afsonaviy mavjudotlar tasvirlangan sahnalarda ranglar

xabarlarni kuchaytiradi, ajdodlarning dunyoqarashi va diniy e'tiqodlarini ifodalaydi. Shu tariqa, sirli ranglar milliy merosni nafaqat vizual estetik darajada, balki tarixiy, etnografik va ma'naviy kontekstda ham boyitadi.

Xulosa qilib aytganda, sirli ranglar milliy merosning markaziy unsuri bo'lib, u nafaqat san'atshunoslik, balki etnografiya, arxeologiya va madaniyatshunoslik sohalarida ham ilmiy tadqiqotlar uchun boy manba hisoblanadi. Zamonaviy saqlash va raqamlashtirish texnologiyalari bu boylikni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Sirli ranglarda mujassam bo'lgan milliy meros xalqning tarixiy xotirasi va ma'naviy qadriyatlarini o'zida aks ettiradi. Muzeylar, ilmiy tadqiqotlar va zamonaviy raqamlashtirish jarayonlari ushbu merosni kelajak avlodlarga yetkazishda muhim ahamiyatga ega. Rangtasvir, etnografiya va arxeologiya yo'nalishlaridagi izlanishlar milliy o'zlikni anglash va asrab-avaylash jarayoniga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston san'ati tarixi bo'yicha ilmiy nashrlar. – Toshkent : Fan ,2007 [1, b.45-47]
2. Etnografiya va madaniyatshunoslik tadqiqotlari. Toshkent : Fan ,2001 [2, b.112-115]
3. Arxeologik qazilmalar materiallari to'plamlari. Toshkent : Fan ,1985[3, b.203-205]
4. Muzeyshunoslik va restavratsiya bo'yicha qo'llanmalar. Toshkent : O'zbekiston ,2015 [1, b.45-47]

